

ГАЈРЕТ

ЛИСТ ГАЈРЕТА ДРУШТВА ЗА КУЛТУРНО И ЕКОНОМСКО ПОДИЗАЊЕ МУСЛИМАНА

Излази 1. и 16. у мјесецу.

Година IX.

Број 6.

Сарајево, 16. марта 1925.

Цијена год. 80 Д. Поједини број 4 Д.
Баши добијају лист у пола цијене
код Главног Одбора или код Управе
— Гајретових конвикта. —

САДРЖАЈ:

Осман Нури Хаџић: Мухамед и Куран.
Мирза Сафвет: Хафиз (живот и дјела — наставак).
Хамдица Мушић: Исламска вјерска настава.
Ахмед Герфи: Соколовић (Преводи Мехмед Ремзи
Дешић).
Халиде-Едиб ханум: Огњена кошуља (наставак).
Ата Норхес: Златан дивит (Рамазанска хиџаја).
Разија Ханџић: Пастирска фрула.

НАРОДНЕ УМОТВОРИНЕ:

Ропство Далић Јусуфбега (наставак).

ФЕЉТОН:

Хусејн Ђото: Муслимани наше крви у Јуж. Србији.

ГАЈРЕТОВ ГЛАСНИК:

Нова управа Гајретова конвикта у Тузли.
Концерат Гајретових питомаца-ица у Београду.
Гајретова забава у Рогатици.
Гајретова забава у Бихаћу.
Нови пододбор Гајрета у Коњицу.
Прилози у Гацку.
Гајретова забава у Јајцу.
Нови псвјереник Гајрета у Травнику.
Вјерени.

BANKA GAJRET D. D.

u Sarajevu — Filijala: Višegrad

Telefon broj 649 i 689

Akcijski kapital Din 10,000.000 - Rezervni fond Din 1,400.000

Banka se bavi svima bankovnim poslovima, te je ovlaštena za trgovanje valutama i devizama. Zavod je pupilarno siguran, a angažovan je kod industrije drveta „Varda” d. d. Višegrad i kod trgovačkog d. d. „Merkantilia” u Sarajevu. Od čiste dobiti ustupa 10% društvu „Gajret”.

Muslimanska Zanatlijska Štedionica

□ u Sarajevu □

-- (Zadruga sa ograničenim jamstvom) --

Kočičeva ulica broj 41.

Telefon: 817.

Telefon: 817.

== Račun kod Poštanske štedionice broj 1276. ==

Bavi se svim bankovnim poslovima. Uloške na štednju sa otkazom i bez otkaza ukamaćuje najpovoljnije.

J. & J. Neuer

Sarajevo

Kralja Petra ulica

Poduzeće za elektrotehničke
≡ potrebštine ≡

ГАЈРЕТ

ЛИСТ ГАЈРЕТА ДРУШТВА ЗА КУЛТУРНО И ЕКОНОМСКО ПОДИЗАЊЕ МУСЛИМАНА

Изрази 1. и 16. у мјесецу.

Година IX.

Број 6.

Сарајево, 16. марта 1925.

Цијена год. 80 Д. Поједини број 4 Д.
Баши добијају лист у пола цијена
код Главнот Одбора или код Управе
— Гајретових конвикта. —

Osman Nuri Hadžić:

MUHAMED I KUR-AN*)

(Odlomak iz IX. poglavlja rasprave »Kulturna istorija Islama«.)

Muhamed je istorijsko lice, koji je svojom pojavom izazvao sudbonosan preokret na tri kontinenta: u Aziji, Africi i Evropi. Pod zamahom njegova mača iz temelja su se poljuljale i srušile dvije moćne imperije: Vizant i Persija. On je u najzapuštenijem i najpokvarenijem kraju poganskog svijeta, među najmračnijim idolopokloničima objavio vjeru najčistijeg monoteizma: vjeru u jednog jednog i jedinstvenog Boga. Muhamed je postavio temelje jednoj novoj kulturi i civilizaciji, koja je rasvjetlila mrak srednjega vijeka i otkrivala zamrznute žile začmalog čovječanstva i probudila ga na nov život.

Kur-an je vjerski i moralni kodeks stotine miliona ljudi raznih jezika i plemena, koji se prema njemu trinaest vijekova uravljaju.

Pa ipak malo je lica i stvari u istoriji svijeta o kojima se toliko i tako kontradiktorno i nepravedno pisalo kao što su Muhamed i Kur-an. »Nema viere na svijetu« — veli H. Rolandi — »koja bi bila tako zlo tumačena od nezvanih neprijatelja i koja bi bila žyrgnuta tolikim porugama i mržnjom kao što je Islam«.

Čim je Muhamedovo ime prošlo granice arapske pustoluje a nauk se Kur-ana počeo širiti i u krajevima Vizantijskog carstva, odmah su počeli i napadati na Islam za »arablijskog lažnog proroka i njegov Alter'an«. Ovi su napadači dostigli svoj vrhunac za vrijeme krstaških ratova, kada se je cijeli hrišćanski svijet knjižom i oružjem digao na Islam. »Tada je — veli Voltaire — bilo više vizantijskih kaludera, koji su pisali protiv Islama, nego li Jamčara u turskoj vojsci.«

Dok su Krstaši u nebrojenim čotama hrlili prema »Hristovu grobu«, ostavljajući iza sebe posvuda kuda su

*) Literatura: Op. cit.; Ebul Fida: »Muhamed Resululah«; H. Rolandi: »De religione Mahomediana«; Dr. G. Weil: »Muhammedi der Prophet«; F. Carlyle: »Gli Eroici«; M. Reinand: »Notice zur Mahomet«; H. de Castries: »L Islam«; Kur-an (tekst); Fahrudin Razi: »Teisiri Kebir«; G. B. Saint-Hilaire: »Mahomet et le Coran«; M. Savary: »Le Koran«; Th. Nöldeke: »Geschichte de Quorans«; G. de Fronville: »Mahomet et le Quoran«; G. de Tassy: »Chapitre unconnu de Coran«.

prolazili tragove najokrutnijeg varvarstva. Dotle su trouvere-i i kaluderi svojim epopejama famatizovali hrišćanske mase i pedjarivali ih protiv Islama, prikazujući ga u najernijim bojama. Islam se u pjesmama i kronikama iz toga vremena prikazuje kao vjera »neznahožačka, vjera krvi i mržnje«, a njene pristase neznabošci, poklonici idola Mahoma, po kojem se cijela sekta prozvala muhamedancima — adoratores Mahometi.

U prvoj pjesmi iz toga doba »Le chevalier au Cygne« spominje se kako mati ierusalemskego emira rita idola Mahoma, koji joj prorije dolazak Krstaša, koji će po vodstvom Godiray de Bouillona zauzeti Jerusolim:

»La mère Corbarant revint de pas moison

Par matin se leva moult reclaime Mahon

U drugoj pjesmi vod krstaša de Bouillon predbacuje ierusalomskom emiru Korunnarahu, da su muslimani bezvjerci, koji ne vjeruju u Boga, da su kao pašćad, da žive kao životinje i da je njihov bog idol Mahomet, koji ih je zabludio:

»Car vous n'estes que chien en nostre loi ne nés
Vous n'avez point de Dieu, come bestes vivez
Ordenanche ne foi en rien ne maintenez
Fors que de Mahomet qui vous a asotés.«

Za vrijeme osvajanja Jerusalema de Bouillon prosvetljuje čotu arapskih konjarička, pa ne znašći jesu li hrišćani ili muslimani, rita ih, da li vjeruju u Boga velikoga ili u idola Mahoma, Apollina i Fervaganta:

Va? Quels gens estes vos? Crééz en Dieu le grand,

Ou crééz Apollin, Mahon et Fervagant?

A kad emir muslimana padne ramien od krstaša, pridize se na koljena i moli idola Mahoma da mu pomogne:

»Quand le roi Sucamans voit s'oreille peritue,
A haute voi s'escoie: Mahom, sire, a tue!«

Jedan njemački pisac iz XIV. vijeka, Ludphe Sudheim u svome izvještaju »De itinere Terre sanete« u poglavlju »De Saracenis« piše o postanku Islama: »Godine 620. vrug (satana) je među Saracene posijao herezu muhamedanstva i za to se potomci Ismaila ne zovu više Saraceni, nego obožavaoci Mahometa-adoratores Mahometi, po nekom proroku Mahometu, koji ih je zaveo.« A da je »Magomet« mogao zavesti na krivi put Saracene kriv je neki pop benediktinskog reda Sergius. »Ovaj pop — tako nam priča Sudheim — da se osveti rimskome papi, našao je nekakva arabljanskog neznalicu Magometu i nagovorio ga da se izdaje za proroka. Sergius je prije toga naučio Magometu neke stvari iz starog i novog Zavjeta. Da lakovjerna svjetina lakše povjeruje novome proroku Sergius je gladu izvježbao jednoga goluba, koji bi svaki dan, kad se svjetina skupi oko Magometu, doletio na njegovo desno rame i u uhu kljunom tražio zrna žita, koja je prije toga Magomet sebi u desno uho metnuo. Tada bi počeo pop Sergius da priča svjetini, kako je Magomet božiji prorok, kojemu Bog šalje anđela u obliku goluba da mu saopšti njegove želje i zapovjedi. Ova lukava spletku pronijela je glas o Magometu po cijelom svijetu, i ljudi su hrlili sa svih strana da ga vide i da mu se poklone. Međutim je Sergius prevario neku bogatu udovicu Kandigadu i vjenčao je za Magometu i onda su oni nasiljem i lukavstvom zavladaali svijetom.« Zatim Sudheim piše o postanku knjige Alterian, koju muhamedovci smatraju za svoje sveto pismo: »tu bezbožnu knjigu, Alterian smislio je i diktirao pop Sergius, a Magomet je napisao, koji je inače bio veliki neznalica i nije ništa razumio.« Magomet

je vladao u Arabiji sedam godina, ali »pošto je bio epileptičar, otrovala ga je njegova žena. Otrov je dejstvo vao upravo onda, kad je Magomet po običaju otišao u pustinju: tu su ga vukovi i druge divlje životinje požderale da mu se ne zna ni za drag.« Toliko i tako Sudheim.

Jedan drugi bogobojažni posjetilac Hristova groba piše, da su Saraceni poslije nesretne smrti Magometove, počeli graditi njegove kipove od zemlje, drveta, srebra i zlata i postavljati ih po mešecama, gdje im se prazno vjerna svjetina klanja. Kad su krstaši osvojili Jerusalem — izvještava nam taj »istinoljubivi kroničar« prvi je poleteo Fankred Sicilijanski u glavni hram muhamedanaca i tamo sav zaprepasten našao na uzvišenom mjestu kip idola Mahoma. Ne da se opisati — veli kroničar — taj užas i pobožni gnjev Fankreda Sicilijanskoga kad je u uzvišenom tronu mjesto Hrista opazio idola Mahoma.

Ove i ovom slične izmišljotine i pogrde na Muhameda i Kur-an važile su dugo u zapadnoj literaturi, gotovo kao istorijske istine, te su, uz male izmjene, prenešene čak i u školske knjige, koje su se do nedavno upotrebljavale i u našim školama. Ima na zapadu mnogo knjiga i specijalnih studija, u kojima se dokazuje, da je Muhamed bio obični varalica, epileptičar, koji je u bunihi govorio, a Kur-an da nije drugo nego loša kompilacija Svetoga pisma i zbirka istočnih bajki. Da sve ove izmišljotine o Muhamedu i Kur-anu ne mogu izdržati ni manje naučnu kritiku, vidjećemo na ovome mjestu.

Istom u drugoj polovici prošloga vijeka našlo se nekoliko objektivnih orijentalista, koji su energično i svom svojom naučnom spremom ustali u obranu Islama.

(Nastaviće se).

Mirza Saifet:

HAFIZ

— Njegov život i djela. —

(Nastavak).

I ja sam negdje podavno na Hafizovu Divanu napisao slike deće stihove:

Hoćeš li, što još nigdje do sada mis'o n'jes,
Širaslan ružicu nježnu i južni omamni cvijet?
Hoćeš li, gdje se krše ljudska dobra i grijesi
Hoćeš li - kratko rečeno - vidjeti nebo i svijet?
Hoćeš li pitati udes o tajnoj kobi i sreći,
Hafiza čitaj i pitaj — on će ti sve to reći!

I Zmaj Jova ovako Hafizu na grobu pjeva:

Nakuc'o se čaša, napev'o pesama
Napio se raja sa mednih usana,
Gdje je naš'o slasti, tu joj nije prašt'o
Sad gori l mu duša - barem znade zašto.

Da se vidi, kako Hafiz pjeva, pokušaću ovdje donijeti, makar i u mišavom prevodu, nekoliko pjesama onako s reda.

Za svoje se brini jade,
A za tuđe nema fajde.

Svako mjesto ljubavi je stan,
Bilo havra il tekija ili samostan.

O Hafize! ne srdi se na vremena crna,
Pravo reci: imade li ružica bez trna?

Okretan je pogledaj ga, kako god ti drago,
Kao muflis, koji traži Karunovo blago.

Skupljaj biser pravog znanja,
Što ti niko uzet ne će.
Druga dobra i imanja:
Zlato, srebro i dragulji
Od ruke se ruci kreće.

Ah, i tajno svako djelo
Mora doći na vidjelo!

Nikad neće dobro biti,
Ko despotske težnje štiti.

Činit možeš sve, što ti je drago,
Sam' ne budi na štetu drugome:
Osim toga grijeha drugoga
Ne imade u zakonu mome.

O sabahski miris vjetre,
Što mi vazda dušu blaži!
Ako vidiš moju dragu,
Od mene joj „selam“ kaži

Reci: Hafiz u veselju
Od radosti suze lije,
I u tvoje miris — zdravlje
Redom pune čaše pije.

*

Gle sofije kako molbe
Raja radi Bogu sprema,
Jer za njega uživanja
Na ovome svijetu nema.

A da mu je Bog užitak
Na ovome svijetu da,
Ne bi onaj svijet nikad
Farizeju na um pao.

*

Dražesnu curu, dobra pjevača
I frulu, što no ugodno svira,
Burence vina, samotno mjesto,
Gdje god u krilu šumskoga mira.

Kada mi vino žile prostruji —
I novi život s čela zasjaji,
Ne trebam više ni zrna ječma
Džaba vam ljudi Hatemi Taji!*)

*

Nemoj nikad skidat usne
S ruba čaše, — pune vina
Na rubu je čaše izvor:
Zemnih slasti i gorčina.

U svjetskoj čaši gorko
Sa slatkim se vazda spaja;
Gorko srči s ruba čaše,
Slatko s usne tvoga raja!

*

Sjedi na obalu rijeke,
Pa gledaj kako teče;
Ona će istinu gorku
O svijetu da ti reče.

SINU NA GROBU.

Proljeće je; ruža i sumbul i lala
Već iz zemlje niče; šta ti u njoj radiš?
Ko proljetni oblak proljevaću suze
Po zemlji, dok ti se iz nje ne pomladiš.

*

Sedamdeset i dvjema sektama
Uzrok svade i povod je rata:
Što istinu ne mogu da vide
Već pričama kucaju na vrata.

*

Krečmarice, daj mi vina iz vječnog pelhara,
Što duh diže na visoko, a srce olvara.

*) Hatemi-Taji je glasoviti arapski pjesnik, koji je unišao u poslovicu, kao izvanredno darežljiv čovjek.

Daj mi vina, što pijanstvom život poljepšava
I od grijeha našljednije ljudstvo riješava.

Daj mi vina, što u srcu milo čuvstvo budi,
Da drugome ne škodimo, da budemo ljudi.

Da pjanica ne može grijehe
Zatajiti kao pjanost svoju,
Svaki čovjek na ovome svijetu
Bacio bi svoju pravu boju.

*

Zlo ti bilo, bilo dobro,
Ti uvijek pitaj sebe;
Zašto drugi savjetnici
Da ti budu od potrebe?

Ko na Boga oslanja se,
Bog se vazda za njeg brine;
Okle nikad ne nada se,
Od onud mu dobra čine.

*

Dok još traju mladi dani
Ništ' od vina bolje nema,
Pijanstvo svakom nesretniku
Čudnovatu radost sprema.

Pust je ovaj cio svijet
S desna s lijeva — sa svih strana:
U pustinji najbolje je
Pusto žiće, duša pjana.

*

I svjetske ljepotice na zlato se danas love;
U čarima suhog zlata i ljepote čari plove.
Gledaj samo na suncokret, kome glavu kruna kili,
Kako se je sjetno pogo, pa o zlatu sniva snove.

*

Kad zapoje bulbul i kumrija,
Ako, draga nećeš piti vina,
Ja ne znadem drugoga lijeka,
„Dagma ti je zadnja medicina“!)

Kad ružica svoj veo raskrili,
A bulbuli zapoje u gaju,
Bilur — čašu ne puštaj iz ruke,
Jer tu nije mjesta uzdisaju.

Pošto ti je vrelo vječnog žiča
U blizini, nemoj žedna mrjeti!
Neumrlost tebi je suđena,
A svakome voda život sveti.

Na trpezi nek ti meze bude:
Amber miris i šareno cvijeće
Što ostaje veličajnim tragom,
Kuda Behmen²⁾ sa Dejom se šeće.

Samrtniku vrijeme ne daje
Ništa, što mu opet ne uzima;
Od prezrena ne traž' veledušja. —
Sve je ništa, što u njega ima!

(Nastaviće se.)

1) Arapska poslovice: „Zadnji lijek svake rane je isprizanje“, ako se na drug. način bolest ne može izvidati: Dagma u nas u Hercegovini zovu ono orugje, s kojim se ispruže.

2) Behmen znači proljetno božanstvo, koje stiti cvijeće, stabla Dej je božanstvo jeseni, koje ništi vegetabilia.

napisati na osnovu modernih pedagoških principa, na najčešćaj; 4. uz osnovne vjerske knjige izdati se rukovodni i metodski vjerska nastava; 5. za čitanje arapskog hufata da se napiše sufara prema već postojećoj sufari merhum Salih Emīna Alīchīca; 6. postojeće mektebi-ibtidāijje neka ostanu i nadalje, a djetete koje želi da pređe u osnovnu školu već nakon uspelog svršetka jednoga razreda mektebi-ibtidāijje, može preći i nastaviti daljnje nauke, te napokon 7. da se radi na tome, da se broj vjeronaučnih sati u osnovnim školama povisi prema prilikama i potrebi.

Mi ćemo se sada ovdje osvrnuti redom na ove zaključke te vjersko-prosvjetne ankete, kako ih gore izložismo.

1. Suvišno je i govoriti, da se ni jedna nastava ne može na tuđem jeziku predavati djeci, osim na materinskom. A znamo i to, da se ni jedan strani jezik kao jezik po sebi ne uči prije, nego se dobro ne nauči svoj materinski jezik. 2. Ja i g. Mursel, školski nadzornik, kao članovi ove ankete preporučili smo, da se vjerske knjige i za osnovnu (početnu) nastavu napišu u ćirilici i latinici, jer bi time bio olakao posao početnoj vjerskoj nauci kao učenicima osnovnih škola, i zbog toga što to zahtijevaju i drugi pedagoški zahtjevi. I ako je »arebica« bila kao neki zgodan prelaz, da se vjerske knjige pišu na našem jeziku, i ako je to pismo mnogo učinilo u našem vjersko-prosvjetnom radu i, jer je potislo i u našoj vjerskoj nastavi turski jezik, a čuvalo naš materinski, ipak je došlo vrijeme, da više nije potrebna i da je svoju ulogu časno i izvršila. 3. i 4. zaljučak, da se napišu udžbenici za osnovnu i srednju vjersku nastavu na pedagoškim principima, ostao je nezavršen i ako je izišao natiččaj-Methodiku za vjersku početnu nastavu izradio je pisac ovih redaka, a knjige za vjeronauku u srednjim školama napisane u duhu pedagoških zahtjeva izradio je profesor g. Ali ef. Dubravčić, koje sve do danas čekaju od uprave Vakufa da uđu u štampu. 5. Slične je sudbine i arapska početnica, koja se još nije izradila i sreća je da je zamjenjuje i sufara merhum Salih Emīna. 6. Postojeće mektebi-ibtidāijje ili bolje starji sumuši tih mekteba pomalo i onako likvidiraju i mogle bi se mame duše skratiti

od tri razreda na jedan t. zv. »İhtijāt-sunuf«. U njemu bi djeca učila napamet vjersku nastavu koliko je nužno i za malu djecu prikladno. Osim toga tu bi se mogla obraditi i »elki-hai-arebi« sufara (početnica), koja je spomenuta pod tač. 5. Djeca, koja svrše »İhtijāt-sunuf« prelaze u osnovnu školu. Time bi se smanjio broj muallima i mektebskih troškova, pa bi se tako i muallimi, koji rade u ihtijātu (pripravnom sunufu) mogli bolje da plate. Jasno je, da je zbog izdržavanja tolikih ihtijājja vakuf silno opterećen i to je uvijek razlog članova vakufi. mear. sabora, da se pokraj današnjih teških finansijskih prilika, toliki troškovi za mektebe i muallime jedva snose, a kamo li, da se muallimi još bolje plate. I, injesto da se ovome nagie bezodvlačno radikalni lijek, pozvanj šute i nešto čekaju... A mi smo još davno m'šljenja, da će i u tome »boljem vremenu« kojeg se čeka morati da dogje zaključak; da se odgoji potreban broj dobrih vjeroučitelja, poboljša nastava i sredi. Time će se skratiti toliko vrijeme za učenje vjerske nastave i tako će se stati jednom na kraj nesregjenim prilikama, koje dosada vladaju s naukom naše djece uopće... 7. Stvar je Ulema-medžlisa i Ministarstva Vjera kao i Ministarstva Prosvjete, da urede potreban broj sati za islamsku vjersku nauku.

Kako se vidi iz našega razlaganja, i ti su zaključci i ove naše treće ankete ostali neriješeni, mrtvo slovo, i kad se uzme obzir, da je i postojeći a toliko potrebnı Dar-ul-muallimin likvidirao još 1919. god., onda nam je posve razumljivo, što su danas roditelji naše djece u neprilici u pogledu vjerskog odgoja djece i njihovog daljnjeg školovanja. Dobrih muallima nanovo više nema, a stariji i vredniji većinom ostavše to zvanje zbog slabe plaće. Niže ondaj ni čudo da je vjersko-odgojna nastava nedovoljna i da to roditelje s pravom baca u brigu.

Obzirom na sve ovo, utvrgujemo da je u nas sada vjerska nastava u jednom silnom herdžu-merdžu (haosu) a po tome i da je vjersko i uopće moralno vaspitanje naše mladeži zapušteno. Ono je zapravo prepušteno labavom kućnom odgoju, pa se zbog toga baca krivnja na sve prije, a nikad se još ne pogodi na pravu adresu, sa opomenom: dvanaesti je čas!...

Ахмед Рефин:

СОКОЛОВИЋ

(Превео с турског: М. Р. Делић).

»Ово царство моћи је толико, да ако зажели неће му нимало тешко бити, да на своју морнарицу постави сидра од сребра, конопце од лбрипинма а једра од свиле.«

Мехмед паша Соколовић.

I.

МЛАДОСТ СОКОЛОВИЋА.

1. Његово родно мјесто. — Долазак у Једрени. — Његова прва звања.

У варошници Соколу опаямала се велика дјелатност. Дошао је јаја-балла¹⁾ султана Сулејмана »Законодавца« да купи данак у крви. Поједини грађани сакривали су своју дјецу.

Сокол је мала варошница у вишеградском кадилуку. То име на турски преведено значи: шахин-јуваси²⁾. Крај ове варошнице протјече ријека Лим, око које се лизку сипла села. Из свих тих села покупиће се дјеца и одвести у Цариград, у Једрене — у царске дворе султана Сулејмана. У ово доба владало је правило, да се одузимају дјеца за царски двор, за јањичаре. Дјеца, која су купљена према правилу »дивширме«, пробирана су између дјечака од 15 до 20 година.

Од једне породице нијесу ова дјеца одузimana. Пробирана су свакипја и угледнија.

Дужност побирања овога данка, вршле су обично царске турнаци-балле³⁾ и јаја-балле. Они би отишли у села, из којих се имају покупити дјеца, огла-

¹⁾ Пјешадијски заповједник. Пр. прев.

²⁾ Соколово гнзздо. Пр. прев.

³⁾ Заповједник једне врсте соколара. Прим. прев.

Мехмед-паша Соколовић
(у млађим годинама)

силу би то становницима, а они би доводили сву своју мушкуну дјецу.

Јаја-баша би између ове дјече пробирао најјачу и најприкладнију. Записао би име сваког одабраног дјетета, име његова оца и мајке, име села и снахије, једном ријечи узео би цијели опис одузетог дјетета. Понеки би родитељи крили своју дјецу и на њихово мјесто подметали би туђу. Јаја-баше су znale за то и настојале су свом силом да то оспоровају. Кад су дјечаци већ били покупили, разврставали су у групе од по стотину дјечака и тако одвођени.

Варошица Соко принадлежала је босанском Сап-цаку, а босанци бијашу стекли плас као јупаци. Дјеца поријеклом из тих крајева, пролазила су у редове највјернијих и најпоузданијих државних функционера.

Данак у крви није узиман од муслимана. Кад је султан Мехмед »Остајач« заузео Босну, вели се, да је прва молба босанаца њему била та, да им се дјеца примају у оцак (војску) што им је он и усли-шао.¹⁾ У ово доба царски је двор био заиста нај-

озбиљније и највједаније образовалиште, али и по-ред тога било је и таквих родитеља који су, било из фанатизма или из родитељске љубави према сво-јој дјечи, на разне начине настојали да избегну и да своју дјецу тамо не дају.

Јаја-баша, који овај пут бијаше дошао у Сокол, да купи овај данак, звао се Јенишце Мехмед бег — једна угледна личност из царске свите.

Мехмед бег је овај пут, у Соколу, узео знатан број дјечака. Том приликом је сазнао и за врло угледну породицу Соколовића. Соколовић — дома-ћин — имадијаше жењу и три сина. Његова жена — имадијаше који бијаше учен, до-бар и богат човек. Соколовић имадијаше још и једног брата а овај четири сина и двије кћери.

Између све ове дјече Мехмед бегу се највише свидио мали Соколовић (каснији Мехмед паша) кога је од оца затражио. Мали Соколовић је рођен у Соколу 911. (1505.—6. пр. прев.). Овај избор био је велики ударац за сиротог оца, па је пробао да ди-јете сакрије или да га како прокријумчари. Обратио се и своме шураку и тражио новац да дијете сткупи. Јенишце Мехмед бег је то све сиротијено, јер је ње-гова дуљност била само да дијете узме, али при томе није хтио ни да сасвим разбије срце његових роди-теља. Пробао је и савјетом. Настављао је да их лије-ним умрири и приволи. Рекао им је да ће дијете бити узето у царски двор; да ће напредовати, па да ће и њима по времену бити од помоћи.

»Из чега вашег сина — говорио им је — оден-јева велика срећа будућности. Поуздано се може надати, да ће ваш син уз цара заузети највеће по-ложаје. Од часојева никад срећа није далеко, а коме се судбина приклони, отворени су му широки путеи у ризницу среће. Ако под старе дане немомогне, он ће вам у помоћ притећи.«

Малога Соколовића су били сакрили. Али кад су видјели одлучност Мехмед бегу, морали су по-пустити. Предали су га и сви су посебно молили да им дијете буде чувано и добро гледано.

Одлучност Јенишце Мехмед бега није се осни-вала ни на каквом личном моменту. Он је само вршио своју дужност. У групи с малим Соколовићем било је још четрдесетеро дјече, коју је Мехмед бег послао у Једрене под надзором за то подесних чи-новника, јер је тада султан боравио у Једренама.

Соколовићу су најдезули име Мехмед. Оној осталој дали су пригодна имена. Соколовић је остао дуго у Једрени, па је и прво васпитање добио у је-дренском царском двору. Некад послније, дошао је у Цариград у Нови Двор. Одређен је у »Кјучук-Оде« (Мале Канцеларије). У послу је био вјеран и поуздан. Његово држање и владање као и умјешност и довитљивост приликом разних церемонија свиђале су се и самоме султани, па је Мехмед ага Соколовић стога био премјештен у »Ш-Хазну« (унутрашња дворска ризница). У томе звању доживио је Соколовић сјајне побједе султана Сулејмана. За кратко вријеме стекао је велико повјерење. У ризници није остао дуго; постепено је постао рик-

¹⁾ Шем-ладини Засе иши: »Кад је Босна осво-јена сви су одмах прешли у Ислам и замолили цара да се од њих путем дивширме куће дјеца, то јест да се од иновјерне раје купи годишње по хиљаду

дјоче, да се ставе у разреду и васпитају међу »аца-ми огланима« а послније тога да се они љепши узму у царски двор, онајнији као вртлари у башче, а остали су уписивани у јеничарске војарне.«

јабдар¹⁾, чохаџар²⁾, па силаџтар³⁾. Силаџтарство је било у то доба један од највиших чинова у двору. Дужност скопчана с овим звањем била је у ствари дужност главног коморника. За вријеме кад је Соколовић био силаџтар овај чин је нижи од чина чамшир-баше⁴⁾ и кануциер-беџаџе⁵⁾.

Мехмед ага Соколовић вршио је своју дужност на опште задовољство. Већ је био постигао велики утицај у двору. Желно је да добави свога оца, своју мајку и браћу. У то доба одређен је био неки Ахмед бег да покупи харач по Босни. Соколовић га је умостио, да у Соколу распита, кога има још у животу од његова рода. Ако пађе у животу кога његова брата, наредно му је да их доведе. Ахмед бег је дошао у Сокол. Распитао је и сазнао, да Мехмед ага има жива оца и мајку и још два млађа брата. Посјетио му је мајку и свопитно јој приказујући живот. Силна мајка од узбуђења није знала шта да ради. Није се била још утјешила ни за првим сином, па кад је само помислила, да ће се растати и са другим дјецом од јата је проплакала. Она никакво није хтијела да пусти дјецу. Говорила је:

«Жалост и туга за најстаријим сином још ме и данас мори, а ви хоћете да ми узмете и друга два. Ја се од њих не могу никакво раставити. Шта је мени стало што ће они код цара бити велики људи кад моју дјецу, мој очин вид изгубим. Кад они нијесу код мене, за ме је свеједино да ли су мртви или царски живе. Ако ја њих изгубим, за ме је овај свијет ништа».

Соколовића мајка није се могла никакво да растапе од своје дјце. Али је молба њеног најстаријег сина била у исти мах неодолјива заповијед. То је у осталом и Ахмед бег дао на знање породици Соколовића. Једног дана окупила се цијела фамилија. После дугог савјетовања одлучено је било, да средњи брат пође с оцем у Цариград; да најмлађи брат остане код мајке, а да се на његово мјесто потуру стричевић, који је био најближији најмлађем брату Мехмедагину и да се пошаље у Цариград. Дјецету су запријетили да Мехмед аги не каже, да он није његов брат. Али је овај био још врло мали тако, да није могао ни на коњу јахати, па су га за то у носалици патоварили.

Ова мала путничка каравана стигла је у Цариград. Мехмед ага је био врло радостан кад је видио свога оца и браћу. Одао је оцу достојну пошту и обасуо их разним милостима. Оба двоје дјце сматрао је за своју праву браћу.

Сматрао је за дужност да их савремено васпита и одгоји, па су дјеца једног дана предведена и представљена султану. Речено му је:

— Величанство, ово су браћа нашега слуге силаџтара Мехмед аге.

Султан Сулејман их је погледао и рекао:

— Још су млади, не могу се за сада примити у мој двор. Нека за неко вријеме уче и васпитају се у Галата Серају; нека се прво тамо успособе, па нека се после тога предведу у мој двор.

Дјеца су послана по једном кануцију у Галата Серај и предана Ахмед аги заповједнику тога Се-

раја, са обавијештењем да су то браћа Соколовића. Отац Мехмед аге Соколовића добио је име: Цемагудин Сипан бег, а средњи брат: Мустафа. Похађајући Галата Серај Мустафа је умро. Соколовић је том смрћу био врло утучен, мило је брата жалио, па је своме најмлађем «брату» дао исто име. У ствари му је умрли Мустафа био прави брат док му је овај други као што је познато, био само амиџић.

Мустафа ага је у Галата Серају научио да врши службу «делтара», масера у купатилу и бербера. Све је дужности грациозно и учтиво извршавао и никад од својих представљених није ни укорењ био. Кроз кратко вријеме прешао је у царски двор у мале одаје (писарну).

Мехмед ага Соколовић добавио је и своју мајку у Цариград. Она је најмлађег сина код куће оставила. Застидљена је била, кад је видјела сјај достојанства и велику моћ свога сина у Цариграду. Кад је запито да ли он има још кога брата, одговорили му је да нема.

Али до мало касније и та тајна је откривена. Једног дана позвао је Соколовић свога стричевића и рекао му:

«Ја знам да ти нијеси мој прави брат. Ти си мој стричевић. Зашто си пропустио да ми кажеш праву истину и сматрао за умотно да ми говориш неистину и да тако будеш узроком да мој брат остане у мраку невјерства?!»

Мустафага се нашао у неугодном положају. Истину је потпуно признао и извјњавајући се одговорио му:

«Кад су ме овамо послани био сам и сувише мали. Нијесам могао разликовати добро од зла. После није опширних и дугих савјета и пријетњи, заклетви су ме да тајну не откривам и нагнали ме да за то завјетујем и да свој завјет не погазим. Признајем мој грјех и молим вас да ми овај мој неугодни преступ опростите и тиме вама приођену доброту и благодет на овога нашега постиђеног слугу излијете.»

Соколовић није хтио вријеђати свога стричевића. Рекао му је:

«Не бој се. Ја и тебе сматрам својим братом, па ћу се и у будуће, као и до сада, старати о теби и мој однос према теби неће се ни за длаку промијенити.»

Послије тога сазнао је то и од мајке.¹⁾ Послао је људе у Сокол и довео и тога свога најмлађег брата. Дао га је у Ибрахим пашин двор на Ат Мејдану да се одгаја и васпита. Али ни овај му брат није имао дуга живота. Тако су му сва браћа помрла. Фамилија Соколовић није више становала у Соколу. Сви су се — једно по једно — већ били преселили у Цариград. Па и сви његови стричевићи били су у Цариграду. Ферхат бег, Али бег, Дервиш бег и Мехмед бег сви су они били дошли у Цариград и одгајали су се у царском двору. Тако исто дошла му је у Цариград и његова стричевићна, а она је имала троје дјце. Знаменити царски историк Ибрахим ефендија Печујлија је једно дијете од ово троје њене дјце. Осим ових, био је још и Хусреф бег и његов брат Кара Мустафа бег Соколовић, који су такође припадали овој породици.

Кроз мало времена Соколовићи су заузели врло велике положаје у двору и почели вршити врло важне дужности. Мехмед ага Соколовић био је стојер ове цијеле породице.

(Наставиће се)

¹⁾ Рикџаб-дар: стремонар.

²⁾ Чохаџар: пратилац.

³⁾ Силах-дар: хранитељ оружја.

⁴⁾ Главни дегустатор.

⁵⁾ Заповједник вратара.

¹⁾ Цевахир-ул-Менакиб.

nije opet, kad smo ja i Seifi drhtali, ove su zelene svjetiljke plamtjele nekim čudnovatim plamenom i gledale kroz crne trepavice najmoćnijom muškaračkom voljom. Lice joj je bilo opaljeno i kao zlato došlo bronzane boje. Kako bijaše lijepa seljanka! Pošto se je ona na imanju svog oca navikla bila na volove i krave, to joj je davalo neobičnu sigurnost u načinu hoda i upravljanju volovima. Neprestano smo išli po zvjezdanoj poluveđrini i po suncu preko pustoležina, a gdjekad po uzoranim zelenim njiyanama. Imali smo dvije pune stvari, a odozgor smo ih pokrili čunurom. Ajiji smo u kolima pravili postelju na siječu, a mi smo na izred spvaali i čuvali stražu. U svoj toj nevolji i strahu nije moglo biti na svijetu sretnijih ljudi od nas. Vidao sam, kako joj se gdjekad oznoji malušno lice, kako joj sve poenni oko očiju. Gdjekad bi opet kao dijete skidala svoje goleme seljačke mjestve i u bistrim vodama prala svoja bijela, dugačka stopala. Kod Kaudere stadosmo sve troje kraj volova i zadnji put pogledasmo more. Izmitski se zaljev posred melkog maslinastog zelenila s obje strane pružaše prema bijelom Carigradu lelujući se modro i sretno. Slijedeći ga

očima ja smo i Seifi plakali. Njezine su oči bile suhe i u vatri. Ja sam po prvi put u pamćenju ovog našeg zavjčaja osjećao prije za Carigrad nego za Smirnu. Očima pozdravismo i poljubismo usko more i rastasmo se s njime. Poslije toga stavili prema čežnji za Carigradom dva sjajna zelena svjetla. Sad sam već, noseći na sebi ognjenu košulju, a ona ognjen bič u ruci, išao putem kojim me je ona vodila. Kad se je more gubilo valjajući svoju zadnju umiljatu bijelu pjenu, posljednji mi put na um padose dva crna ženska oka. Ona su bila mračna, stara i suzna i proklinjala su me:

— Hej, da Bog da ti srce nikad ne pretađo gorjeti, da Bog da u životu ne dočekao ništa osim gladi i čežnje!

— Nemoj me tako rukom držati, svratićeš pažnju na nas!

Ali ja mislim misam brinuo za tim. Uhvatio sam okrajak Ajijina skuta, što mi se je vazda izmicao, te ga više misam mogao ispustiti. Na trgu smo se obojica donekle umirili. Sideosmo u taljge i odvezosmo se kući našeg Seijija. Pošto Seijija uhode i pošto je Ajša prepoznata, ne može više ići u Stambol Zejnebi.

Ara Hephec:

ЗЛАТАН ДИВИТ

(Рамазанска мѣћаја).

Било то за владе славног халифе Харун-ел-Решида у граду Багдаду. Онда, када је у том дивном граду жарко сунце обасјавало на стотине позлаћених кубета, дивних димија, чије су вите мушаре стршиле носом к небу и надгирале витке паоме и носене чепресе; када је по наређењу свог халифе тога срећног града сваки добротвор, који подиже димију, морао да окити град уз димију и крашним зградама за школе, књижилице и купалишта. Тако је свака димија тада у Багдаду имала уза се и највеће културне институције, без којих се не може ни да замисли културно мјесто. Мијелте банче, окићене дивним јуваним воћем и мисмиреним цвијећем још су више украшавали тај тада славни град. По Индији, када сунце тихо залази за планине, све је живо изашло у своје банче или у градске перивоје, да одахне иза спарине и наужива се мирисног зрака или су млађи отишли у купалишта, да се расхладе и освјеже тијело студеном водом. Послије тога ће у богате књижилице, окићене најбољим књигама тадашњих великих умова, да и душу и срце разведре и оплемене. А кад су се чули умилани гласи са витих мушара, побожне су душе похрлиле у димије, да на седе патну Алаху, који све може и све даје...

У то доба шетао је Багдадским уллицама, осамљен и миран човјек у дервишком одијелу, благо гледајући у пролазнике и околицу. У гужви свијета који иђаше тамо и овамо, обазире тај човјек и једнога дјечака који уза се носаше књиге под раменом. Дјечак, и ако бијаше посве скромно одјевен, иђаше озбиљно, готов достојанствено, што је свакако свратило пажњу и тога мезнатог дервиша. Благо ступи пред дјечака, а овај га поздравивши, отворено гледаше у очи.

— Ти, мали, идиш из школе? —

»Да, господине!« —

— Опрости ми, синко, свиђе ми се својим владањем, а угаде ми у очи по твојој скромности, да си сви могуће сиромашних родитеља.

»Ја заправо немам родитеља, умрли су ми. — рече одлучно дјечак.

— Па ти си онда сироче? —

»Не, нисам господине! Ја уза се носим велико благо, а свим тога, вели мој учитељ, није сироче онај, који нема родитеља, а учи и лијепо се влада, него сироче је онај, који на неуређу не познаје науке и њеног одгоја, на мачар био на рукама и имућних родитеља. —

Дервиш још значајније погледаваше у дјечака, свиди му се његова оптроумност и бистри ум, па још блаже и посве пријатељски настави с њиме разговор.

— Па ко ти замјењује родитеље: код кога станујеш? —

»Ако знате ону крајњу улицу Багдада, Тијесну улицу, у њој изиш једна добра душа, по имену крпо (крпеџија) Ибрахим. То је мој добротвор...«

— Хвала ти, кад си ми све тако лијепо казао и кад си честит дјечак. Драго би ми било, да нас два останемо добри пријатељи, а да нас на то што год често посјети, ево прими овај дивит*) од мене за спомен. То рекавши, пружи дервиш дјечаку, лијеп, везен и сјајан дивит, а дјечак га и ако неспурно штак прими, лијепо захваливши томе човјеку. Затледа се још боље у непознатог дервиша, захвали га још једном погледа и поздравивши га оде дјечак својим путем. И дервиш још задовољства настави свој тихи, достојанствени ход...

Кад је мали Енес, тако бијаше име нашем дјечаку, дошао у Тијесној улици, у малу порушену кућу свога добротвора Ибрахима, пађе старог крпу

*) перница, која се може да виси за пасом.

Басру и одем у свијет. Након дугог лутања по свијету, зауставим се у Шаму неко вријеме, гдје се запослим као стуга у некоем трговинском мањем селу. У раног младости ја не научио слушати, него заповиједати, не могах се да обикнем у слушању. Ненаучен никакву занату, не престадје ми ништа друго него да оставим град и одем у какво било село. У селу гдје је свијет неук лакше прође једна дануба, као што сам ја тада био. И тако једнога дана обашем у селу Сафу, гдје се најави у неке добре душе и гдје останим четвртину свога вијeka. Шта сам доживио ту у селу, не ћу да ти причам и досађујем, него ми једног дана дојади и тај живот, те оставим Сафу и одем од села до села, од града до града, док дођем у Кудуси-шериф (Јерусалим). Ту у Кудусу, на софама Омерове дамије бијаше моје склоности и отпочивалиште. Хранио сам се у сиромашној кухињи (имарету) а расхлађивао сам се слатком водом на шадрвану пред самом дамијом. Одам се небожности и ту сам се често молио драгоме Ашаху.

Дође и мубарећ Рамазан: То је мјесец живота и велике лобожности. Дамије су шуне побожна свијета. Више врата Омерове дамије, писаше на једној »левхи« и ово: »О вјери, виности, о вимућности помислите сада на срђу глад, али у исто вријеме помислите и на многе који за цијелог вијeka оскудијевају. Није пост, само не јести и не пити, неки поште ваше страсти, мека се чисте ваша срца« . . . И заиста муслиманска добра срца отворише своје кесе и почеше да дијеле сиромасима новац, храну и одјећу. Мени се тако сабра доста новца и одјеће. Умијем иза пиније у дамију, да слушам учење »мукабеле« и да чујем »вазове« (проповиједи) неког алима, који казиваше на »хурсу« хадиси шериф: »*Ел едеба хајрун минезеб*« (бољи је узгој, лијепо васпитање, него иметак). Те ријечи мене силно гануше. Бацитим се мислима далеко, у своју прошлост у своје дјетињство и младост. Помислим на своје родитеље на њихову додуше велику родитељску љубав, али и на криво мишљење о животу и срећи људској. Свега се тога сјећах, на ме посјети и на данашње своје стање у Кудусу, гдје изгледам, да ми други пружају милост. Расплаках се ко мало дијете. Такога ме снази један дервин, распита ме за хај и ахвал, а ја му све испричах о своме животу. Он ми хтједе, да даде у новцу помоћ, а ја га замолих, будући је и он човек учен, да ми напише овај хадиси шериф за успомену. Он ми учини љубав. На то подијелим сиромасима све што сам од милостије сабрао, па кренух од своје мукe срет у свијет. Дођем ево овдје и

кад осјетих, да ћу скоро ослабити и бити немоћан потражим добру душу, да ме чему корисну научи. Срећа ме напесе на старца крпо у овој кући, који ме научи крпењу и научи и пред своју смрт, пољуби ми ову кућу и алат и остави ме сама, да се збојем с лица свога храним, и ода зла браним« . . .

Када је дервин означио, да је старац довршио своје приповиједанье, брзо га улила: »А одакле ти овај дјечак?«

»Да збиља« — рече старац — »заборавих ти пакименути да сам овога дјечака на своје вруће молибе добио од његове сиромашне бабе у аманет, јер је остао без родитеља, да га ја док сам жив издржајем, одгајам и дајем на науке. Онај хадис, који ти спомегах у свом причању и збојга ми напиша за успомену овај дервин у Кудусу, метиух га на зид више своје главе, да ме увијек подсећа, да с овим дјечаком учиним паметно оно, што моји не учинише са мном«. Дервин у чуду приматраше час старца час »левху« више његове главе, час дјечака, па онда записно рече: »Заиста је Бог свемогући!« . . . Након тога замоли дервин старца, да му дође његовој кући заједно са дјечаком, а он ће послати некога по њих. Затим се лијепо поздрави са обојицом, и остави сиромашну старчеву кућу . . .

*

Како се силно зачудно старац крпо а такођер и дјечак кад су сјутрадан оставили за увијек и срђу сиромашну кухињу и Тијесну улицу, кад их је дворски слуга увео у царске дворе пред славног халифа Харун-ел-Рашида, у коме они одмах упознаше онога дервипа, свог пријатеља.

Халифа одмах нареди, да се скупе његови везири и царски достојанственици око његовог пријестоља. Затим достојанствено устане, што и остали сви учинише, па извадивши иза појаса њај златни дивит, свечано поче да чита с њега загонетна слова: »У име Бога премилостивог! Овај је дар намијењен ерећини!«

Затим халифа, предавши златни дивит дјечаку, повјери дјечака својој жени царци Зубејди »мајци-добротворки«, да се учи и васпитава у двору, а заповједи, да се старац Ибрахим постави надзорником царских перивоја и, да се у Тијесној улици, на земљишту крпине куће сагради велебна зграда. »Дјечјег дома« на коме се више главних врата наскоро засјаше ријечи: »Улазите весело малени у кућу своју; овдје ћете се научити крепосном животу и мирно ћемо оставити своје велико царство у вашим рукама« . . .

Разија Ханџић:

ПАСТИРСКА ФРУЛА

Још од детињства била је она танана и нежна као водена биљка. У целом њеном бићу било је нешто тако ломно и крхко, па и ветар кад би помиловао рудасте њене власи, које су имале мирис умријелих љубичица, чинило се као да пате од тога додира. И њене огромне зене пуне боне несталније и бледе, готово прозирно лице и њено читаво биће чинило је утисак неке далеке туге. Једино кржаве свилене усне, које су готово увек биле развучене на болан осмех одавале су да има живота у том

сетном девојчету. Често и дуго зурила би она у тихе тајанствене ноћи, које су доносиле мирис туге. Сентиментална њена душа волела је тихи мир ноћи, волела је шапат јесењег лишћа, које од ветрова додира шалуће, шуми и умире . . . Сви су је волели неком нарочитом љубави тугаљивог сажаљења; волели су је, јер су знали да пати много од некоег неизвесног незадовољства. Некада је врлудала дугим алејама и касно у сутон враћала се тиха и лепа попут жутих ружа из њених јалавских ваза у полу-

мраљном сазвону. Било је једног сутона — владала је тишина... Она је седела на дрвеној кауци, а њене мајке подухватворене зене биле су упрте негде у даљину. Типину су преклинули дрхтави сањарски звуци мале мастирске фруле. Та фрула цвилела је дуго и боно и губила се негде дубоко у ноћ — — — И она је чула јавк мале фруле и чинило јој се, да се ти звуци просипљу из њене дунје и да све осећаје што досад није могла паразити, него само осећати — паразила је мала мастирска фрула. И свирка је умукла, а она је још дуго и дуго зурала у мирнену ноћ. И од тада чула је више за нечим непознатим, леним — — —

Али једнога дана, изнемогла и клонула деца, морала је остати у постељи. У великим јананеким вазама смешиле су се жуте руже и просијале сетаи

мирис. Четири војничке батале су сону на њене бледе златним витицама окружено лице. Полуотворене зене, у којима је трептео неки посебни сјај, створиле се па час и тако склопљених дугих веља погледао је као мраморна Венера. Смешила се је беоно проматрала тужна лица око своје постеље. Спушта се сутон... Из даљине допирали су звуци мастирске фруле и губили се негде са даљином. Њене се зене поново отвориле и она подиже малу руку од кетла бара као да жели нешто показати и изново је немоћно спусти на покривач. Била је изнемогла млада жена, али ипак је још тихо машућући проустила својој околнини: Плаче мала фрула из даљине, као да зна да нестаје мене. И тихо, негнут мириса жутих ружа, издахнула је она, а из даљине јецала је мала мастирска фрула.

Narodne umotvorine ROPTVO LALIC JUSUF-BEGA

(Nastavak)

Kad dorata čemerlija neće.
Nit' ga more ubit' kuburlija.
Sad se Ahmet ljutit' potrefio,
Pa za kajas konju prihvatio.
Pa ga evo na begluk banu.
Kolk'o se jako naljutio.
Ne htje banu Boga nafaliti,
Već mu 'vako govoriti zagje:
»Kopilane od Muhova bane,
»Nemoj mislit' da sam iz Turčije
»A ni Madžar iz zemlje Madžarske,
»Vego sluga bečkoga česara,
»Po imenu Jure Providure.
»Što pucaše na dorata moga,
»Pa izgore abahija zlatna.
»Ko će kruni dževab odinuti
»Kod krunice ću tebe opanjkati.
»Pa ću s tebe skiant' banovinu,
»Pa ću tebe metnut u soldate.
»Na bedru ti privezati čantu.
»A na pleći mrku teletinu.
»A uz rame lentu prisloniti.
»Metnuću te na pristupku mornu.
»Pa da ondje pandurine čuvaš.
»Izmjene ti do vijeka nema.
»Puška će ti rame otkinuti.« —
Prepade se od Muhova bane:
»Sine dragi, Providure Jure,
»Ustavi se u halvatu mome,
»Budi sine za nedjelju dana,
»Skrojiću ti ašu pozlaćenu.
»Podkititi madžarijom žutom.
»Biće tebi piva i jestiva,
»A doratu zobi i šijena.« —
Tu je bio za nedjelju dana.
Pivo pio, zbio dorata.
Kad nedjelja druga osvanula,
Kad halvatu poletiše vrata,
Upadoše četiri sluškinje,
One nose ašu pozlaćenu,
Nosi Ahmet, meće na dorata,
Sve je meće grohotom se smije:

»Vidi, doro, abahije zlatne.
»Ja je 'vake ni vidio nisam.
»Ti je, doro, ni nosio nisi.« —
Onda bane govoriti zade:
»Sing dragi Providure Jure,
»Kud' ćeš sada goniti dorata?« —
Njemu veli Ferizagić Ahmo:
»Daj mi, bane, na moru gjemiju,
»Koja ide u zemlju Maltiju.
»Da obigiem bana maltinskoga,
»Kako ona stoji banovina,
»Pa ću onda niz more debelo,
»Pravo, zdravo Beću bijelome.« —
»Sine dragi Providure Jure,
»Da me hoćeš nešto poslušati,
»Dao bih ti hiljadu dukata!« —
»Hoću, kruno, dorata mi moga!«
Njemu veli od Muhova bane:
»Poskora sam djecu oženio,
»Oženio Luku i Perišu,
»Samo nisam sina Marijana,
»Pa sam čuo i kažu mi ljudi,
»U gjidije bana maltinskoga,
»Da imade dilber Angielija,
»Da je moreš meni izbaviti,
»Da oženim sina Marijana,
»Dao bih ti hiljadu dukata.« —
Ban mu dade na moru gjemiju,
Ahmo ugje, uvede dorata.
I gjemiji sidra pokupiše,
I gjemiji elčene raspeše,
I jamborje drvo podigoše
I pod kazan vatru naložiše,
I poleće niz more gjemija,
K'o no sjajna preko neba zvijezda.
Dok su sveli u zemlju Maltiju
Dan petin' est'i novoga meseca,
Tada junak na bair izagje,
I izvede kosata dorata.
Pravo ide pod banovu kulu,
Pa evo ga banu u odaju.
Sjedi bane u svojoj odaji.

I kod bana trijest kapetana,
 Ahmet pade Boga nafalio,
 Svi mu oni prihvatili zdravlje,
 Nisko stoji a gleda predase,
 Na prsima primetio ruke.
 Sad mu bane govoriti zagie:
 »Duka moja odkle te imamo,
 »Al' si sine, duka cesareva,
 »Ali dvoriš duku cesarovu?« —
 Veli njemu Ferizagić Ahmo:
 »A zar mene ne poznaješ, bane,
 »Oj Muhova od našega grada,
 »Mlad Marijan muhovačkog bana,
 Skoro bane djecu poženio,
 »Oženio Luku i Perišu,
 »Samo mene nije Marijana,
 »Već smo čuli za tvoju Anicu,
 »Da je hoćeš meni pokloniti,
 »Da budemo glavni prijatelji.« —
 Njemu veli od Maltije bane:
 »Hoću, sine, imena mi moga,
 »I daću ti novo generalstvo,
 »Pa da sjediš i da zapovijedaš.« —
 Tad na gradu pukoše topovi,
 Steče zeta vesela mu maika,
 A dade mu novo generalstvo,
 Vrijeme dogje večera izagie,
 Večeralj i eglenisali,
 Dok četiri padoše sluškinje:
 »Generale, gospoda te traže,
 »Eto tamo u kafez odaji.« —
 Odmah Ahmet na noge skočio,
 Tasta bana u ruku poljubi,
 Pa evo ga u kafez odaju,
 Ali gore četiri čiraka,
 U četiri halvatska budžaka,
 Šilite malo od pedla četiri,
 I na njemu tanka Talićanka,
 A na jastuk naslonila glavu,
 Po jastuku razbacila ruku:
 Kud je tanka, tud je i visoka,

Kud je bjela tud je i rumena,
 A jaglukom povezala glavu,
 Na čelu joj malo razmaknuto,
 Ahmet čuri Boga nafalio,
 A djevojka na noge skočila,
 U sveže ga mjesto posadila,
 Amberli mu dodala rakšo,
 Sećer s mora, smokve iz Mostara,
 Ahmet vaki nijet učinio:
 A da bude s curom i godinu
 Al' za jošte dobiti neće,
 Niti čuri obljubiti tjelo,
 Tako stalo za noć četiri,
 Sve se čudi d'ber-Andelija,
 Što Marijan da poljubit' neće,
 Bože arto čudna Marijana!
 Kad je večer peta dolazila,
 Obadvoje za večerom bilo,
 Sada Ahmet govoriti začu:
 »Ano moja, moje milovanje,
 »Imate li škog u suzanjstvu,
 »Iz Turčije iz Turske Kračine?« —
 Veli njemu ljepa djevojka:
 »Marijane Rami pogledanje,
 »Kako sebe u kafezu značem,
 »Vazda značem triest Gabeljana,
 »U sindžiru u jednom hambiru,
 »Pa ih babo metno na džeriju,
 »Vazda voze drvenu demiju,
 »I pred njima jednog štičara,
 »Za veslo mu ruka pričovana,
 »Skoro babo kupio Turčina
 »Od nekakva Petra od Limana,
 »A Turčina Lalić Jusuf-boga
 »I njogovo trides't Udbićjana,
 »I vedara Osman barjaktara,
 »Svi su sada na morskome limanu,
 »Svi su Turci u jednoj demiji
 »U sindžiru u jednom hambiru,
 »I pred njima do dva štičara
 »I vedara Osman-barjaktara.« —

(Svršice se.)

Poljton

Husejin Gjogo:

MUSLIMANI NAŠE KRVI U JUŽNOJ SRBIJI.

G. M. Janjušević prikazao je u 22. broju »Gajreta« od prošle godine knjigu »Muslimani naše krvi u Južnoj Srbiji« od g. dra Jovana Hadži Vasiljevića, koja je 1924. god. štampana u Beogradu. To je, pravo reka'vsi, jedna knjižica od 80 stranica, ali je vrlo interesantna, obzirom na današnje vrijeme, a naročito mora zanimati nas bosnane, muslimane. Mi smo njima, a i oni nama prilično nepoznati s razloga, što prije rata bijaše sasvim odvojeni, a poslije rata t. j. nakon našeg Ujedinjenja nije moguće za 5—6 godina shvatiti, promjeriti i ocijeniti

dušu, život, osjećaj i mentalitet te naše braće. Pa iako je g. Janjušević nešto povadio i pred nas iznio iz rečene knjižice, ipak je to bilo kratko i djelomično, dočim je g. dr. Hadži Vasiljević na to malo stranica iznio bukadar interesantnih, stvarnih, objektivnih i značajnih podataka, stvari i stvarčica, bilježaka, sudova i osuda — da sam se, obzirom na kraki prikaz g. Janjuševića, odlučio za opširnije izlaganje sadržaja rečenog djela. U 22. broju »Gajreta« izneseno je, iz nekoliko nakretnog gradiva, samo nešto od emičkih osebjana, dotaknuvši se, također malo, »poturčivanja«: iznešene su, dakle, neke misli, koje se danas često potežu, pretresaju i fiksiraju po novinskim

člancima. Nu bolje je i toliko no študija, koja ništa ne poučaje.

Po mome mišljenju, ovo je djelo g. dra Hadži Vasiljevića zaslužilo, da ga opširnije prikazemo u »Gajretu« kao muslimanskom listu, jer je sama tema, osobito za nas muslimane, svakim danom sve aktuelnija i sve važnija: mi se moramo što prije i što bolje upoznati radi opšte narodne i državne potrebe.

G. Dr. Jovan Hadži Vasiljević podijelio je sadržaj ove knjige na ova poglavlja: 1. O poturčivanju našeg naroda u opšte; 2. Popis naših poturčenjaka u Južnoj Srbiji; 3. Etničke osobine njihove; 4. Kako je teklo poturčivanje; 5. Uzroci poturčivanja; 6. Vreme poturčivanja.

Odmah u početku prvog poglavlja, kao uvod, g. pisac iznosi, kako se naš narod u glavnom dijeli u dvije vjere: hrišćansku i muslimansku, a sama pomisao na muslimane naše krvi zaustavlja nas na Bosni, Hercegovini i Novopazarskoj oblasti, gdje žive u kompaktnosti. Nu, ošim ovih, ima naših muslimana i u Južnoj Srbiji (Makedoniji). U te naše krajeve došli su Turci, koji su iz Azije 1354. prešli u Galipoli (okruž Evrope) islamsku vjeru, pa šireći neprestano među svojoj državi, širili su usput i Islam; nastalo je, bukvalno rekavši »poturčivanje« našega svijeta. Ovaj izraz »poturčivanje«, pa »poturčiti«, »turska vjera«, »poturčenjak« ne odgovara smislu, kako ga naš narod misli: narod tijem želi reći: preći na Islam, to je isto što i »poturčiti se«, a to nije istina: ta naši su djedovi primili Islam, ali se nijesu »poturčili«, niješu postali Turci, nego su i dalje ostali vjerni, čisti sinovi našeg naroda. Ali kako naš narod u običnom govoru mjesto pojma: preći na Islam, upotrebljuje glagol: »poturčiti se«, i mi ćemo se služiti ovim izrazom; te ga nećemo odselen pisati u navodnicima.

Poturčivanje je išlo milom i silom, pojedinačno i u masama. Već u Bugarskoj, kada su je Turci osvojili: bojari su listom prelazili na Islam. Također se znade, da su vlastela, osobito bogumili u Bosni i Hercegovini dragovoljno primili Islam. Već kod pada Bosne, 1463. god., za sultana Mehmeda II. »Fatiha« pod Jajcem prelazi 25.000 naroda na islamsku vjeru, što je sultana tako obradovalo, da je odlučio djecu ovih novih muslimana primati u »adžami ograde« t. j. u posebne vojne redove, iz kojih se rekrutovala turska birokracija i vojno častništvo. Ovakih je slučajeva bilo u Srbiji i Albaniji, bilo je toga na više mjesta i u više mahova. Ali je također istina, da je bilo i prisilnog turčenja. Poznata je u Turaka redovna vojska »janjičari« i »jajambašije« uzimala po jedno djetete, a ako je bilo više od 5 djece, uzela bi dvoje. To su dječica od 6—10 godina, poslije od 10—16 god., to je onaj poznati, tužno opjevani »danak u krvi«, to je porez državi od muškog potomstva naše raje. Ovi bi mladići otišli u Carigrad ili u koji azijski kraj, gdje bi naučili turski jezik, primili islamsku vjeru, po tom se za rat vježbali i spremali, živeli daleko od svojih roditelja, živeli u tuđem svijetu tako dugo, da bi zaboravili na oca i majku i na mjesto, u kome su rođeni. Naravno, neki su ipak sačuvali uspomenu iz mladosti; moguće su podržavali i veze sa svojom rodbinom — ali su svi ti turski pretorijanci iz naših krajeva bili izgubljeni za naš narod. Mnogi su postali niži i viši činovnici od pera i sablje, mnogi su zajzili kakav klanac u evropskim, azijskim ili afričkim predjelima šireći slavu i moć Turske. Toliko

je bilo janjičara od sinova našeg naroda, da je kroz vijek 16. i na početku 17. vijeka naš jezik bio saobraćani među tim vrsnim trupama.

Ošim kod rekrutovanja janjičara bilo je prisilnog turčenja robova i ropkinja. U ratovima starog i srednjeg vijeka kod raznih država i naroda robljenje je glavni zanimat. Tako su činili Madžari, Normani pa i Turci. Odvođeni su momci, djevojkice, muževi, žene, ponekad babe i stari. To bi se poslije prodavalo recimo u Carigradu na »Jesirdžiji« i u Sulejmanovoj džamiji, pa u Jedrenu i Solunu. Cijene su toga roblja, po narodnoj pjesmi, ovakve: mlada spaha pola groša — valuta djevojkica po dukat, mlada spaha pola groša — valuta sasvim nerazmjerna! — udovica 15 para, puštenica 16 »novaca«, stara baba — hula duhana, a 2 starca za pola pečena jarca! Ovoga se roblja dovodilo u masama, n. pr. »Fatih« je iz Novog Brda 1455. odveo 320 djece i 700 žena. Sve se je to, kao i drugo, rasprodalo, rasurkalo po širokom carstvu, i prevjerilo. Pri tome valja razlikovati sužnje, »jesire«, većinom junake, koji su zasjedom ili bojem pali u šake kojemu džezdaru ili kapetanu, banu ili paši, koji traže poslije otkup njihov. Tu se nije držalo u vjeru ni u kesu.

Robovanje i ropstvo, što no je nekada tako bučno cvalo (n. pr. Iskender Čelebiha imao je 1516. god. preko 6000 robova) ukinuto je u Turskoj zakonom od 1830., koji je uveden u živo 1845., a pooštren 1856.

U poglavlju: Popis naših poturčenjaka govori se, koliko ima tamo našeg svijeta, kako se po grupama (naseljima) mogu razdijeliti, kojim dijalektom govore i t. d. Izričito veli g. dr. Hadži Vasiljević, da je njihovo brojno stanje tesko utvrditi. Premda je on te krajeve proputovao uzduž i poprijeka, imena porodica obično se svršuju na ei (Bešoveci, Ugrinoveci) ili na éi (iči) kao Sadići, Popčić, Zlonogići. Isto tako i imena mjesta i sela. Kaže, da naše doseljenike iz debarske oblasti zovu »torbešmama«. Za kičevsku oblast kaže pisac, da po statistici (? 1920.) ima svega 758 duša musul., a zapravo u samoj Resni ima ih preko 1000!

Daljnje poglavlje: Etničke osobine naših poturčenjaka iznosi odnošaj ovih spram hrišćana i Turaka. Hrišćani Turci i Arnauti ne vole njih, niži ovi vole prijašnje. Hrišćani ove poturčenjake nazivaju, potajno, »šep« i »torlak«, Turci i Arnauti ih zovu: »torbeši«, a u Debru »kurki«. U Južnoj Srbiji ima i »pomaka« t. j. Bugaramuslimana. Pisac naše ljude muslimane u tim krajevima drži za fanatke, »turskije od Turaka«, imaju malo džamija, nemaju mekteba ni škola, nijesu otporni, pretapaju se u Arnautu, vjeruju u vile, vukodlake, kampire: neki praznuju pojedine pravoslavne svece (Durdevo, Mitrovdan) u Kičevo bolje jaja na Uskrs, sklapaju pobratimstva, posestrimstva i šišana kumstva: čnače su radni, štedljivi, egoisti.

Svakako je IV. poglavlje: Kako je teklo poturčivanje — najinteresantnije. Tu je baš pisac pokazao svoju upućenost u građivo i iznio svoj objektivni sud u pitanju poturčivanja i turske uprave u tim našim krajevima. U tome je toliko objektivni, da je iznešenim podacima uzdržmao i prilično pobio navode naših, osobito školskih, povjesničara, koji redovno pišu, kako su Turci divljaci, nasilnici, netrpeljivi (intolerantni) i t. d. Ali ni davao nije tako crn, kako se opisuje. Evo šta kaže g. dr. Hadži Vasiljević: »Naša orleva, naši emigrantsi, književnici, uskočnici i t. d. učinili su, da se pojača to uvjerenje i da se i na strani kristališe i utvrdi, da su više turske vlasti državne vršile pritisak nad hrišćanima u cilju poturčivanja.« Ovako tvrdi u svojoj proklamaciji i Petar Veliki.

ruski car. Ima bilježaka: kako su Turci oplijenili i popalili sropske zadužbine: Studonicu, Visoke Dečane i Patrijaršije i t. d. premda one i danas postoje. »Medutim — veli g. pisac na 53. str. — većina tih bilježaka ne samo što su vrlo protivne između sebe, već su i netačne.« G. dr. Hadži Vasiljević tvrdi, da su Turci »u vjerskom samopredjeljenju svojih podanika bili vazda liberalni i da visoka državna uprava nije nikada ništa direktno činila¹⁾, da se njeni hrišćani poturče.« (str. 54.) Ona se (t. j. drž. uprava) »pridržavala odredbe Kurana: da se vjera ne širi silom«, te konstatuje na temelju mnogih bilježaka iz »druge grupe starih srp. zapisa« toleranciju turske uprave prema raznim vjerama. »Nigdje, ni u kojoj oblasti, naši poturčenjaci nemaju predanja o sebi, da su nasilno poturčeni u masi. A i sama kritička istorija uzima, da se Turci nikad nisu starali da pokorene narode denacijom i zirađu (str. 55.)«. Kada su Turci 1459. ukinuli autonomiju srpskom plemenu, oni nisu uništili i srpsku crkvenu administraciju. »oni su dugo bili indiferentni prema toj administraciji. Ako i nisu poslije Arsenija II. imenovali drugog srpskog patrijarha, drugoredni crkveni poglavari postojali su sa cijelim svojim klerom i poslije Arsenija II. i sve do treće desetine XVI. vijeka«, (do Makarija). Pod Turcima se je srpsko sveštenstvo trgnulo iz nemalosti, učinilo je korak naprijed. (Po padu Srbije ustanovljeno je pet srpskih štamparija (Goražde, Rujanski manastir, Gračanica, Mileševo, Beograd i Markšina crkva). Za tursko gospodstvo su mnoge crkve opravljene, mnoge i iznova podignute i živopisane; dosta je utvari i imanja kupljeno a ponegdje i zvona nabavljena. Stara pravoslavna crkva u Sarajevu podignuta je oko 1737. Nema sumnje, ovi su dokazi, radi tačnosti, u stanju razbiti one prerasure, koje se i danas, nažalost, čitaju čak u školskim knjigama o Turcima, o njihovoj administraciji i shvaćanju pravde u ono vrijeme. Ova objektivnost g. pisca izaziva simpatija, a slijedeći ljepi primjeri, što ih g. pisac iznosi, mogu i danas biti primjercima tolerancije, demokracije i širokogrudnosti turske uprave čak u srednjem vijeku. N. pr. Kosovske bitke (1389.) na dvoru sultana Bajezida vidimo princezu Milovu, kćer kneza Lazara, kao zakonitu ženu sultanovu. Ona je ostala vjerna svojoj konfesiji, što više sultan Bajezid, koji je inače bio silovitog temperamenta, radi Mileve držao je na dvoru cijelu svitbu pravoslavni sveštenika. Ovolika tolerancija i pažnja izazvala je drugi ljepi primjer. Milevina majka, kneginja Milica, gradi u Kruševcu (svojoj prijestonici) džamiju: kada je posjeti kćerka-sultanija, sa svitom, u kojoj će biti i muslimana, neka je u blizini mještina dvora ta islamska bogomolja, da se gospođa iz Stambola tom komocijom i predusretljivošću što bolje zadovolje... Ova je džamija, po skorašnjim novinskim vijestima, bila na dražbi, ali su čestiti naši historičari tu transakciju osudili i tražili, da se radi historijske vrijednosti ta džamija ostavi na svom mjestu. Isti je slučaj i sa princezom Marom, kćerkom despota Đorđa Brankovića, koja je živjela na carigradskom dvoru 40 godina nakon Mileve. Uz Maru, koja je ostala u svojoj vjeri, bilo je dosta Srba, dvorana i dvorkinja, bilo je svećenika i kaludera i druge svite, sve sinovi i kćeri našega čenika i kaludera i druge svite, sve sinovi i kćeri našega čenika i kaludera i druge svite. Nadalje g. dr. Hadži Vasiljević kaže, prema bilješkama Petra Bragalića iz god. 1566. da je sultanu Sulejmanu III. (1520.—1566.), koga su sada vremenici i historičari nazvali »gospodarem svoga stolje-

ća« i počastiji pridjevom »Veliki«, — bila prva žena (i majka sultana Mustafe) jedna Crnogorka, a druga Ruskinja, koje su imale jak utjecaj i na državne poslove.

Istina je, da turska uprava nije bila uređena, a pogotovo, ako bi je shvaćali sa sadašnjeg pogleda. Nu bila je svakako urednija i bolja no u mnogih država u Evropi. Ona t. j. državna uprava u Turskoj nije bila ni nacionalna niti vjerom jedinstvena; nju je stvorio jedan ratnički narod usred Evrope na načelima, kojima se mnoge države toga vremena nijesu mogle pohvaliti. Turcima se prigovara, kako su dosta našeg svijeta pogubili, protjerali i raselili, te se naročito spominje bijeg Arsenija III. Černojevića g. 1690. sa 37.000 srpskih porodica, te Arsenija IV. Jovanovića »Šakabende« 1737. Kako o tim pokretima sudi g. dr. Jovan H. Vasiljević, neka kažu njegove riječi: »Za vrijeme pomirnog postavljanja naše patrijaršije (1557.—1766.) pod Turcima vidimo, gdje se patrijarh, mnogi mitropolit i episkopi drže neolojalno prema carstvu turskom; mnogi od njih tražili su u strani sila pomoć za oslobođenje od Turaka; mnogi su agitovali protivu reda u državi, čiji su bili velikodostojnici... dva patrijarha su velike mase svoje pastve iselili iz carevine u susjedne zemlje i tamo ih stavili pod neprijateljske zastave, pa je patrijaršija i dalje trajala i uživala sve one prostrane privilegije, koje je dobila, kad je bila obnovljena (1557.), i t. d. (str. 56.) »Pa i poslije ukinuća Pečke patrijaršije, turska državna uprava ukazivala je svu zaštitu i moralnu potporu srpskoj crkvi i hijerarhiji, i kad god je mogla, stavljala se u odbranu hrišćanske vjere«. Budući je, pored svega svoga, Rusija počevši od cara Petra (1689.—1725.) iz političkih motiva dizala srpsko pleme na bunu protiv Turske »u ime vjere«, onda je našim pravoslavnom svijetu nastalo najgora doba. Intervencija je Rusije izazvala pojmljivo ogorčenje... i žalosno uređivanje državnih turskih organa.

Uzroci poturčivanja (a to je V. poglavlje ove knjige) dvojaki su: opći i posebni. U opće uzroke g. dr. Hadži Vasiljević ubraja: 1. vjeru i sekte (2 crkve i bogumilstvo: 2. narodnu počinjanost (neki su uz Mađare, a neki uz Turke); 3. osvojenjem Bosne i Hercegovine, 1463. izgubljena je nada u oslobođenje; 4. pojava Islama i prelaz na tu vjeru donosi konvertitima privilegije, jer dva rodna brata ne stoje u očima državnih organa na ravnoj podlozi. Koji je primio Islam, sačuvao je svoj imetak, dočim onaj drugi nije. U opće uzroke poturčivanja spada još: raskoš i sjaj u nošnji, u kućnom gospodarstvu i nastupu, za tim prodiranje Arnauta na pusto područje Južne Srbije; čime su naši ljudi, da bi se spasili od tih doseljenika, morali primiti drugu vjeru, a i druge bi na taj korak nagovarali. Gdje je bilo nasilnog turčenja, to je bilo samo počinice, izuzev »janjičare«, nu bilo je i pojedinačnog dragovoljnog turčenja, osobito kod ženskog svijeta. Naiposlje turčenje je nešto doprinijelo i uknuće Pečke patrijaršije 1766., jer grčka hierarhija nije zadovoljavala Srbe, pa narod nije godinama i decenijama vidio svoga sveštenika, niti je djecu krstio. Ostali su uzroci maleni.

Uzroci dragovoljnog turčenja jesu: ženidba muslimana sa inovjerkom, junaštvo, zgodna, sjaj u Turaka. Bilo je turčenja i »za mlad«, pa zbog oružja, zbog hatora komšije, majstora ili prijatelja, i papin poslanik Stjepan Gaspari, putujući Južnom Srbijom 1671. piše: da se čudom čudi, za kako se sitne stvari katolički svećenici i njihovog pastva turče.

¹⁾ Izuzevši kupljenje djece za »janjičare.«

Fakat je, da su se tūrčli najprije ljudi pa žene i djeca. Dogadalo se, da se u jednoj zadrugi jedan brat poturčio, a drugi nie, pa se u istoj kući djeca jednog brata sunete, a drugoga krste, a svi u kući jedu za jedinom sofom i iz jednog sahana. Bilo je i okultnih (tajnih) prelaza, kao i napoličara. Djeca se ovakvog čovjeka zvala islamskim imenom izvan kuće, a u kući kršćanskim. Ovakove Arnaudi zovu »harmani«.

Vrijeme poturčivanja: o. b. dolaska Turaka na Balkan pa do skora. Nu najviše se poturčivalo prije neko

200 godina, kada su se Srbi u masama selili u Ugarsku, a na njihova selišta proćirali Arnaudi.

Ko od gg. čitalaca uz ovaj prikaz pročita kratku studiju g. Jusuf-Zija-a Smadlagića, advokata u Skoplju, tu studiju g. Omara Ibrovića u 16. broju »Gajreta« i još kraći odgovor na štampaču u 16. broju »Gajreta« i još kraći odgovor na tu studiju g. Omara Ibrovića u 18. broju istog lista o kulturnom stanju naših muslimana na jugu, taj može stvoriti prilično tačan sud o toj našoj braći po krvi, jeziku i vjeri.

Tajne i život Trachur

Nova uprava Gajretova konvikta u Tuzli.

Dana 6. februara o. g. razriješen je dužnosti upravnika Gajretova konvikta u Tuzli g. Abdalah Hulusija, a na njegovo mjesto postavljeni su za upravnike konvikta gospoda profesori tuzlanske gimnazije Radovan Jovanović i Julijan Kovaliski.

Koncert Gajretovih pitomaca i pitomica u Beogradu.

Na inicijativu i poziv Beogradskog Gajreta Osman Dikić Gajretovi pitomci-ice iz Sarajeva i Mostara održaće koncerte u Beogradu krajem mjeseca aprila o. g. U tu svrhu su otpočele već ranije pripreme za ovaj koncert, za koji u prestonici vlada već sada veliko interesovanje.

Ovo je prvi put da muslimani i muslimanke daju koncerte u našoj prestonici. Zbog toga će ovi istup Gajretove omladine imati i veliki nacionalni značaj.

Gajretova zabava u Rogatici.

Vrijedni pododbor Gajreta u Rogatici priredio je Gajretovu zabavu u nedjelju, 1. marta o. g. sa saljivim komadima »Pod starost od Nušića« i »Ko je provodadžija« od Marka Milinovića. Pored toga na zabavi je priredena nagrada ljepotice, tombola i saljiva pošta.

Zabava je bila odlično posjećena kako nije ni jedna zabava u Rogatici. Uspjeh je bio kako moralni tako i materijalni odličan.

Pododbor smatra za dužnost, da se najljepše zahvali svima prilagačima dobrovoljnih priloga, kao i svima onima, koji nas u pripremama potpomogše i dodoše na ovu Gajretovu zabavu.

Gajretova zabava u Bihaću.

Pododbor Gajreta u Bihaću priredio je prošlog mjeseca Gajretovu zabavu, koja je imala vrlo lijep uspjeh. Čisti prihod ove zabave iznosi oko 4000 dinara.

Novi pododbor Gajreta u Konjicu.

Ovih dana sazvana je izvanredna skupština članova Gajreta u Konjicu, na kojoj je izabran novi pododbor i to: predsjednik Mehmed ef. Hadžić; tajnik: Avdi ef. Sofić; blagajnik: Ali ef. Sokolović; odbornici bez funkcije: Šerif Mušančić, Salih Sokolović, Mustafa H. Husejnović.

Novoizabrani pododbor proširio rad za Gajretovu ideju, te će o ramazanskom bajramu prirediti veliku Gajretovu zabavu, za koju će otpočeti pripreme za koji dan. Da će pododbor imati u svome radu i stvarnog uspjeha najbolja su garancija ljudi, koji su izabrani u pododbor i koji su ranije dokazali da umiju i žele raditi za naš mill Gajret.

Bilo sretno!

Prilozi za Gajret u Gacku.

Na svadbi Mahmata Čampara, sina Arifagina, trgovca iz Gacka, sakupljeno je Din. 227.— dobrovoljnih priloga za Gajret, koje darovao po Din. 20.—: gg. Hrustanaga Bijedić, Suljaga Talović i Ademaga Šaković; po Din. 10.—: Alija Agović, Derviš Pošković, Mehmed Šaković, Ahmed Džubur, Hamidaga Kurtović, Ahmet Tanović, Hamid Čampara, Ahmet Arslanagić, Mehmed Duraković, Hamid Fazlagić, Murat Kurtović, Emin Čampara, Adem Pošković, Arif Pošković, Jusuf Fazlagić, Arif Čampara; po Din. 4.—: Mehmed Kurtović; po Din. 3.—: Rašid Dilberović.

Darovateljima najljepša hvala, a mladencima neka je srećan i dug život!

Gajretova zabava u Jajcu.

U subotu, 7. marta o. g. održao je Gajretov pododbor u Jajcu Gajretovu veliku svečanu zabavu sa biranim programom, uz sudjelovanje glazbe Dobrotvornog vatrogasnog društva u Jajcu. Na zabavi je davan i pozorišni komad »Hadži Loja« od Branislava Nušića. Trećina čistog prihoda ove zabave namijenjena je za podizanje spomenika u Jajcu blaženopočivšemu Kralju Petru Velikom Oslobođocu.

Novi povjerenik Gajreta u Travniku.

Dosadašnji povjerenik Gajreta u Travniku g. Hidajet Kurčinović, sudac, razriješen je dužnosti, a na njegovo mjesto imenovan je g. Ahmet Škoro, šef policije u Travniku.

Vjereni!

Tajnik Gajretova pododbora u Modriču g. Muradiibeg Ganibegović vjerio se 28. februara o. g. sa gđicom Zejnom Hadžiselimović iz Mostara.

Naše srdačne čestitke!